

ГАРМОНІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Гурлева Т. С.

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник*

лабораторії консультативної психології і психотерапії

Інституту психології імені Г. С. Костюка

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Внаслідок надзвичайних, кризових подій, які відбуваються у нашій країні, гостро постала потреба у психологічній підтримці і супроводі окремих громадян і цілих соціальних груп. Є очевидною необхідність забезпечення цілісності, гармонійності особистості, аби вона могла ефективно долати складні зовнішні і внутрішні конфлікти й надалі самовдосконалюватись, у тому числі активно протистояти руйнівному інформаційному тиску.

Запорукою гармонійного розвитку особистості є єдність духовного, соціального і тілесного. З точки зору гуманістичної психології необхідно допомогти людині пережити своє існування як справжнє, усвідомлювати свій потенціал і те, як його можна повноцінно і відповідально реалізувати в житті. Відзначаючи беззаперечний зв'язок біологічного, соціального і духовного, дослідники віддають пріоритет духовній складовій (Г. О. Балл, М.Й. Боришевський, Д. О. Леонт'єв, О.Ф. Лосєв, С. Д. Максименко, К. Роджерс, В.А. Роменець, А. В. Петровський, В. О. Татенко, В. Франкл та ін.). Саме «людське» в людині, за Дж. Бюдженталем, є спрямованість до високих цінностей і смислу буття, наповнення його духовністю [6].

Якщо розглядати духовність у розвиненому, довершеному стані, її можна інтерпретувати, пише М.Й. Боришевський, як стійку особистісну властивість людини, здобуту завдяки певним природженим психофізіологічним здатностям (можливостям), що у процесі оволодіння індивідуальним життєвим досвідом конструктивно взаємодіяли з соціальними впливами (у тому числі спеціально організовуваними виховними впливами), котрі у їх системному поєднанні сприяли формуванню індивіда як активного (самоактивного) суб'єкта соціальної діяльності, поведінки, здатного до здійснення життєвого вибору (вчинку), відповідальність за який людина покладає на себе [3, с. 8].

Духовні, сутнісні смисли задають висхідний вектор розвитку особистості, її життєвого шляху, допомагають людині знайти себе достеменно, справжню. Ще філософ Платон вважав, що природа людини визначається її ду-

шею, точніше, душею і тілом, але з приматом душі над тілом, божественного безсмертного начала над смертним, тілесним.

Для С.Л. Рубінштейна смисл життя – це ціннісно-емоційне утворення особистості, котре проявляється не лише у прийнятті одних цінностей і відмові від інших, але й у саморозвитку, самореалізації особистісних якостей суб'єкта, що шукає і знаходить вищий, «за межовий» смисл свого буття [5].

Наявність такого смислу (або «смислового ядра») як Любов, Совість, Гідність, Честь, Відповідальність, Добро та ін. – ознака того, що людина є особистістю, яка здатна до постійного саморозвитку і самовдосконалення, пошуку нових граней свого існування. Але цей шлях тернистий та конфліктний, і подеколи людина у процесі пошуку внутрішньої гармонії потребує допомоги в подоланні протиріч між смислами різних рівнів (біологічного, соціального, духовного). Народжений, відкритий *високий смисл*, який яскраво переживається людиною, образно кажучи, «проливає своє світло» на відношення до власного тіла і фізичного здоров'я, на стосунки з оточуючими людьми, ставлення до світу. Усе це, пронизане сутнісним смислом, впливає на нове переосмислення цінностей та ідеалів, урізноманітнює і вдосконалює всю систему смислів. Якісно змінюючи і вдосконалюючи біологічне і соціальне, поєднуючи його з духовним, людина здатна знайти шлях оновлення, вектор пошуку себе справжньої [4].

В науковій літературі акцентується увага на формуванні у людей грамотного ставлення до себе, свого тіла, підкреслюється необхідність сприяти усвідомленню ними необхідності у зміцненні здоров'я, ведення здорового способу життя, фізичного вдосконалення. Природне, соціальне і духовне можна протиставляти й абсолютизувати, оскільки вони суперечливо взаємодіють, але ця взаємодія є основою буття людини [1, с. 159].

Про внутрішні суперечності, «структурні дисгармонії», які є рушійною силою розвитку системи (зокрема, особи) і притаманні їй, пише Г.О. Балл. Але коли міру дисгармонії, за якої зберігається цілісність системи, перевищено, тоді можливості гармонійного розвитку блокуються, а процес і результати розвитку набувають дисгармонійної, збоченої форми [2].

Рівень гармонійності особистості залежить від розвитку її основних сфер – тілесної, соціальної і духовної. Забезпечення фізичного здоров'я, включеність людини у соціально значущу й особистісно цінну діяльність, створення умов для самопізнання, творчості, відкриття вищих цінностей і життєвих смислів, прагнення духовного – все це допомагає особистості поєднувати усі сфери життєдіяльності, відчуваючи потребу у подоланні певних дисгармоній як у самій собі, так і в оточуючому світі.

«Жива», справжня діяльність є найкращою умовою активізації та гармонізації душевних, соціальних і тілесних можливостей людини, поєднання конкретної життєвої ситуації та індивідуальних здібностей та прагнень осо-

бистості, яка включається у таку діяльність. Вона стає «сродним трудом» (або спорідненою працею), за висловом Г. Сковороди, яка приносить, навіть не зважаючи на об'єктивні та суб'єктивні труднощі її виконання, справжнє задоволення і насолоду («Сродна праця – це найсолодша в світі річ»). Споріднена діяльність, творча співдія є умовою поєднання і взаємовпливу тілесного, соціального і духовного, сприяє розвитку і вивищенню окремої особистості, її внутрішньої картини світу, а також становленню людських стосунків з іншими людьми і навколишнім середовищем, особливо в складних обставинах.

Психологічною умовою гармонійного розвитку особистості є встановлення діалогічних стосунків між людьми і спільнотами, між людиною і психологом, який надає професійну допомогу у процесі безпосередньої взаємодії з клієнтом й опосередковано, дистантно, через різноманітні засоби масової комунікації. Діалог як співтворчість, продуктивна взаємодія співрозмовників у процесі навчання і виховання, психологічного консультування і психотерапії розглядається такими вченими, як М.М. Бахтін, Г.В. Дьяконов, В.О. Кудін, О.В. Копьов, В.Г. Панок, Н.В. Чепелева та ін. У ході діалогу надзвичайно важливим є відкриття людиною сутнісних, буттєвих смислів та орієнтирів, насамперед у кризових умовах з метою збереження цілісності і подальшого розвитку особистості як суб'єкта індивідуального і суспільного життя.

Література:

1. Алексеева Л. О. Философия : учеб.-метод. пособие / Л. О. Алексеева, Ф. О. Додонова. – Донецк : ДонНТУ, 2007. – 175 с.
2. Балл Г.О. Категория гармонии в анализе проблем освіти / Георгий Балл // Педагогическая мастерность академика Ивана Зязюна: сб. науч. пр. / Голова редкол. Н.Г. Ничкало. – К.: Богданова А.М., 2013. – С. 114–120.
3. Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник / [М. Й. Боришевський, Л. І. Пилипенко, О. І. Пенькова та ін.] ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
4. Гурлева Т.С. Высокий смысл життя як цінність і чинник формування стратегій психологічної допомоги у вирішенні людиною екзистенційних проблем / Т.С. Гурлева // Соціокультурні чинники становлення сучасної парадигми психотерапевтичної допомоги особистості : монографія / [З.Г. Кісарчук, Л.О. Гребінь, Т.С. Гурлева та ін.] ; за ред. З. Г. Кісарчук. – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2012. – С. 94-118.
5. Рубинштейн С.Л. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн. – М.: Наука, 1997. – 190 с.
6. Bugental J.F.T. What is distinctive about this existential-humanistic perspective on psychotherapy // The Saybrook Perspective. 1995, spring.

**Vysoká škola Danubius
Fakulta verejne politiky a verejnej správy**

**INOVAČNÉ VÝSKUM
V OBLASTI SOCIOLOGIE,
PSYCHOLOGIE A POLITOLOGIE**

Medzinárodná vedecko-praktická konferencia

10 – 11 marca 2017

Vysoká škola Danubius
Fakulta verejne politiky a verejnej správy

**Sládkovičovo, Slovenská republika
2017**

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-praktickej konferencie
**Inovačné výskum v oblasti sociológie,
psychológie a politológie**

/10 – 11 marca 2017/

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Stanislav Mráz, CSc.

Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.
Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vydal: Vysoká škola Danubius, Sládkovičovo, 2017

OBSAH

AKTUÁLNE PROBLÉMY VEREJNEJ SPRÁVY

Управління системою соціального захисту: світові тренди та українські реалії Коновалова М. В.	7
Політико-правовий статус української меншини у Другій Речі Посполитій (1918-1926 рр.) Копилова М. С.	11
Молодіжні парламенти в системі представницьких органів місцевого самоврядування Савчук Л. С.	15
The Ukrainian library in the system of information and communication technologies in public administration: the real and imaginary mechanisms Salata G. V.	19
Проблеми адаптації державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу в контексті децентралізації Чаркіна А. О.	23
Посилення чинника невизначеності у сфері безпеки: міжнародний та регіональний виміри Чигринський В. А.	27

AKTUÁLNE PROBLÉMY SOCIOLOGIE

Аналіз сучасних трендів розвитку соціальних мереж Коган К. М.	30
Гуманітаризація вищої технічної освіти як основа формування особистості Омельченко Г. Ю., Моїсєєва Н. І.	34
Феномен насильства у соціології Орос О. Б.	38
Розвиток професійно-трудової адаптації молодих робітників Пірог Л. А.	41
Feminization of poverty in Ukraine Serhiienko I. V.	44

AKTUÁLNE PROBLÉMY PSYCHOLOGIE

Сюжетно-рольові ігри як засіб розвитку емоційної сфери дітей дошкільників Барсуковська Г. П., Литвин К. В.	47
До проблеми лідерства в судновому екіпажі Безлуцька О. П.	51
Психологічна детермінація як складова умова ефективності виховання особистості Бєлова О. С.	54

Психологічні чинники перегляду етичних настановлень працівниками організацій Винославська О. В.	58
Специфіка соціально-психологічних орієнтацій особистості у осіб з різними адаптаційними установками Греса Н. В., Шиліна А. А.	62
Вивчення стану психологічної безпеки курсантів у освітньому середовищі НУЦЗУ Гура С. О.	66
Гармонійний розвиток особистості в кризових умовах: психологічні засади Гурлева Т. С.	70
Особенности социально-психологической адаптации участников локальной войны в Украине Демченко Я. А.	73
Negatívne emocionálne stavy v psychologickéj práci s väzňami z internátnej školy Igumnova O. V.	76
Формування стратегії пошуку рішення задачі як умови ефективності професійної діяльності Ільїна Ю. Ю.	80
Realisation of social constructivism in <i>ESP</i> blended course Klochko S. O.	83
Проблема переоценки ценностей: Макс Штирнер Кононенко Т. В.	86
Дисфункціональність сімейної системи при тютюнової аддикції Крамченкова В. О.	90
The concept of the subjective well-being of a personality and its leading role in general psychology Kurova A. V.	92
Психічна стійкість як фактор організації ефективної діяльності фахівця в екстремальних умовах Кучеренко С. М.	96
Концепт асертивності в дискурсивній психології Марчук Л. М.	99
Фактори, що детермінують розвиток акцентуацій рис характеру особистості Михлюк Е. І.	102
Агресія як професійна деформація особистості вчителя Міщенко М. С.	106
Психологічна готовність студентів-психологів до професійної діяльності Мороз Р. А., Константинова А. А.	109
Механізми маніпулювання масовою свідомістю Новікова О. О.	111

Психолого-педагогічні засади християнсько-патріотичного виховання української молоді у творчій спадщині Митрополита Андрея Шептицького Петрів О. П.	115
Міждисциплінарна взаємодія у дослідженні структури дефекту при аутизмі Полещук С. В.	119
Дослідження інтенсивності бойового досвіду як фактора виникнення ПТСР у комбатантів Попелюшко Р. П.	123
Адаптація підлітків до навчання в основній школі: гострота проблеми Татьянчиков А. О.	127
Психолого-педагогічне вивчення особливостей соціалізації учнів з психофізичними порушеннями Татьянчикова І. В.	130
Обґрунтування структури професійно-трудової компетентності як основи її формування в дітей з порушенням інтелектуального розвитку Товстоган В. С.	134
Психологічні особливості працівників ДСНС України, які виконували професійні обов'язки в зоні АТО Ушакова І. М.	138
Фактори впливу на схильність до селфі Цибрівський Я. І.	141
Психолого-педагогічні технології засвоєння проблемних тем навчальних дисциплін у вищій школі на прикладі біохімії Чечуй О. Ф.	145
«Інноваційна особистість» як фактор самоактуалізації та вираження креативної сутності (на прикладі концепції К. Роджерса) Шаповалова Л. О.	148
Психологическая подготовка к эффективному поведению в экстремальных ситуациях Швалб А. Ю.	152
Прогностична компетентність як чинник ефективності професійної діяльності майбутніх правоохоронців Швец Д. В.	155
Інтегральна оцінка психофізіологічного статусу молодших школярів із розумовою відсталістю з використанням сучасних методик комп'ютерної діагностики Шевцова Я. В.	159
Формування адаптаційних можливостей обдарованих дітей як психолого-педагогічна проблема Шевчишена О. В.	163
The types of psychological resourcefulness Shtepa O. S.	166

AKTUÁLNE PROBLÉMY POLITOLÓGIA

Інтерпретаційна влада в контексті російсько-українського міждержавного конфлікту Васильченко О. М.	171
Ліберально-демократичні запити націє- та державотворенню в Україні Вілков В. Ю.	174
Субкультура влади як об'єкт наукового дослідження Грабіна Г. В.	178
EU-Ukraine relations in the context of the format of «Eastern Partnership» and Association Agreement Pogorska I. I.	181
Роль політичної ідеології у постмодерному світі Постол О. Є.	185
Tony Blair' leadership lessons Prykhnenko M. I.	189
Абсентеїзм: причини поширення в постсучасному суспільстві Пугач В. Г.	192
Космополітизм у концепціях глобального розвитку Саракун Л. П.	195
Senator Paul Yuzyk protection of human rights in Ukrainian SSR (1963–1986) Siromskyi R. B.	197
Migration crisis as important issue of political decision making process (social and political aspect, XX-XXI cc.) Slota I. S.	201
Триетапна історія розвитку партій Шачковська Л. С.	203